

MODEL DATA PROTECTION IMPACT ASSESSMENT OP DE GEZINSKAARTEN VAN HET BEVOLKINGSREGISTER

1920-1939

Met gebruikmaking van onderzoeksgegevens van de gemeenten Amsterdam, Den Haag en Rotterdam.

DEFINITIEVE VERSIE

Beroeps- en brancheverenigingen voor het archiefwezen KVAN-BRAIN
Werkgroep AVG

Juni 2019

Inhoud

Inleiding	2
1. Beschrijving van de casus.....	3
2. Persoonsgegevens	5
3. Gegevensverwerkingen	5
4. Verwerkingsdoeleinden.....	7
5. Betrokken partijen.	9
6. Belangen	9
7. Verwerkingslocaties	11
8. Technieken en methoden van gegevensverwerking.....	11
9. Juridisch en beleidsmatig kader.....	11
10. Bewaartermijnen.....	12
11. Rechtsgrond	13
12. Bijzondere persoonsgegevens	13
13. Doelbinding.....	13
14. Noodzaak en evenredigheid.....	13
15. Rechten van de betrokkenen	13
16. Risico's	14
17. Maatregelen.....	17
Bijlage 1. Samenstelling Werkgroep AVG, subwerkgroep Gezinskaarten.....	20
Bijlage 2. Maskeren van persoonsgegevens.....	21

Inleiding

Dit model van een risico-analyse conform de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) is een hulpmiddel voor gemeenten, samenwerkingsverbanden van gemeenten en archiefinstellingen. Met een risico-analyse kunnen de risico's en de daarop eventueel te nemen maatregelen worden bepaald voor de bescherming van de persoonsgegevens bij het verwerken van historische archiefbestanden zoals de gezinskaarten 1920-1939 van het bevolkingsregister.

In de systematiek van de AVG is elke verwerkingsverantwoordelijke verantwoordelijk voor en aanspreekbaar op de 'passende maatregelen' die hij al dan niet heeft genomen voor de bescherming van persoonsgegevens.

Verwerkingsverantwoordelijk is degene die doel en middelen voor de verwerking van persoonsgegevens bepaalt. In het voorbeeld van de gezinskaarten is dit meestal het college van B&W, of bij samenwerkingsverbanden tussen gemeenten kan het bestuur daarvan (mede) verwerkingsverantwoordelijke zijn. De archiefinstelling kan verwerker zijn, of ook mede-verwerkingsverantwoordelijk, al naar gelang de situatie. Het nu voorliggende model is niets meer of minder dan een hulpmiddel. Dit betekent dat de uiteindelijke afweging per gemeente of regio door de verantwoordelijke(n) moet worden gemaakt, en daarop de eventueel te nemen maatregelen moeten worden bepaald. De praktijk van de openbaarheid en toegankelijkheid van de gezinskaarten kan per gemeente of regio verschillen, en kan ook daarom tot enigszins verschillende uitkomsten leiden.

Als werkgroep zijn wij bij deze analyse uitgegaan van het Rijksmodel van een DPIA¹. Dit is zoals alle andere gangbare modellen bedoeld voor nog te vormen bestanden en niet voor historische archieven, maar toch bleek de methodiek voor ons doel bruikbaar. Een grondige afweging van belangen blijkt hiermee mogelijk. Het is voor elke verwerkingsverantwoordelijke aan te bevelen om de stappen te doorlopen, zoals beschreven in het Rijksmodel. Dat voor zover van toepassing op historische archieven. Wij hebben voor deze analyse de volgende stappen doorlopen:

1. verzamelen van gegevens;
2. houden van een risicosessie waarbij alle belangen zijn vertegenwoordigd, ook die van de betrokkenen, van wie de persoonsgegevens worden verwerkt;
3. betrekken van de FG;
4. concepten aan alle betrokkenen.

De eerste stap wordt in dit model al grotendeels door ons aangereikt, maar is nog aan te vullen met lokale gegevens. Vervolgens geeft het model bouwstenen om de volgende stappen te zetten, en een advies over de te nemen maatregelen.

Hopelijk kan dit model als richtsnoer dienen niet alleen als het gaat om de gezinskaarten. De methodiek moet ook toegepast kunnen worden op andere overgebrachte of nog over te brengen archiefbestanden die (bijzondere en gevoelige) persoonsgegevens bevatten. De risico-analyse zal over twee tot drie jaar worden

¹. Model gegevensbeschermingseffectbeoordeling Rijksdienst, Ministerie BZK, 2017, zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/09/29/model-gegevensbeschermingseffectbeoordeling-rijksdienst-pia>

herhaald, om te zorgen dat zij blijft aansluiten bij de technische en maatschappelijke ontwikkelingen.

Dit model is tot stand gekomen in opdracht van de beroeps- en brancheverenigingen voor het archiefwezen KVAN en BRAIN en uitgevoerd door een subwerkgroep van de Werkgroep AVG, met medewerking van het Nationaal Archief.

Wij zijn de FG's van Den Haag, Amsterdam en het West-Brabants Archief dankbaar voor hun medewerking. Hun opmerkingen zijn verwerkt.

1. Beschrijving van de casus

Gezinskaarten uit de periode 1920-1939 zijn een onderdeel van de bevolkingsadministratie en als zodanig een veel geraadpleegde en rijke bron voor familie- en ander historisch onderzoek². Naast 'gewone' persoonsgegevens bevatten de kaarten ook één bijzonder persoonsgegeven in de zin van de AVG, namelijk de 'kerkelijke gezindte' (godsdienst) van mogelijk nog levende personen.

B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z																
S. h. v. v. MacLeod Rudolf geb. Zelle.		VERHUIZINGEN BINNEN DE GEMEENTE				VERHUIZINGEN BINNEN DE GEMEENTE										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	MacLeod Rudolf															
2	geb. Zelle															
3	Margaretha v. Zelle															
4	y. o. g. Leuvensteijn															
5	NH															
6	Mata Hari															
7	Mata Hari															
8	Mata Hari															
9	Mata Hari															
10	Mata Hari															
11	Mata Hari															
12	Mata Hari															
13	Mata Hari															
14	Mata Hari															
15	Mata Hari															
16	Mata Hari															
17	Mata Hari															

Gezinskaart van Margaretha Zelle, alias Mata Hari. In kolom 10 is de religie ingevuld met de afkorting NH (Nederlands Hervormd), Gemeentearchief Den Haag.

Op grond van de Archiefwet worden archieven zoals de gezinskaarten, die niet op termijn vernietigd worden, dus permanent te bewaren zijn, na enige tijd overgebracht naar een archiefbewaarplaats en zijn daarmee in principe openbaar en raadpleegbaar voor iedereen. Dit tenzij er bij de overbrenging beperkingen aan die openbaarheid zijn gesteld en nadat er ook een afweging is gemaakt in hoeverre er bijzondere en

² Het gezinskaartensysteem werd voorafgegaan door bevolkingsregisters in boekvorm, en opgevolgd door de persoonskaarten 1940-1994. In sommige gemeenten bleven de registers in boekvorm tot 1940 doorlopen. Sinds 1994 is het bevolkingsregister digitaal, nu BRP (Basisregistratie Personen) geheten.

gevoelige persoonsgegevens tot ernstige nadelige gevolgen voor betrokkenen kunnen leiden. Indien er een vermoeden bestaat dat dit het geval is dient er een DPIA uitgevoerd te worden om het risico in kaart brengen, waarbij aanvullende maatregelen ervoor zorgen dat persoonsgegevens worden beschermd conform de AVG.

De gezinskaarten zijn tussen 1970 en 2000 door gemeenten naar hun archiefbewaarpplaats overgebracht zonder beperkingen aan de openbaarheid. Ook achteraf zijn geen beperkingen gesteld. Hierdoor zijn de gezinskaarten op grond van de Archiefwet in principe openbaar³.

In de periode na de overbrenging zijn de gezinskaarten vanwege de veelvuldige raadpleging, door gemeenten en archiefinstellingen gemicrofilm. Dit vergemakkelijkte het gebruik en beperkte de gebruiksschade aan de kaarten. Vervolgens zijn de kaarten sinds ongeveer 2000 op grote schaal gedigitaliseerd en online gezet.

Voorbeelden

<https://haagsgemeentearchief.nl/genealogy/personenoverzicht>

https://archieff.amsterdam/indexen/gezinskaarten_1893-1939/zoek/index.nl.html

<http://stadsarchief.rotterdam.nl/m/rotterdamse-gezinskaarten>

De invoering van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) in 2001 heeft niet geleid tot een aanpassing van boven beschreven praktijk, hoewel het verbod op het voor raadpleging ter beschikking stellen van archieven met bijzondere persoonsgegevens in Wbp en aangepaste Archiefwet hiervoor aanleiding zou zijn geweest. Immers, er wordt een bijzonder persoonsgegeven, namelijk de religie van de geregistreerde personen op de gezinskaarten vermeld. Gezien de datering van de kaarten en het feit, dat ook kinderen van een huishouden werden geregistreerd, kunnen zowel hoofdbewoners als kinderen nog in leven zijn. De praktijk was dus sinds 2001 in feite strijdig met het aan de Wbp aangepaste artikel 2A van de Archiefwet, althans voor zover er in de voor raadpleging ter beschikking gestelde archieven nog levende personen voorkwamen en komen⁴.

De AVG, die in mei 2018 inwerking trad, bevat vergelijkbare bepalingen als de Wbp. Archiefwet artikel 2A is inmiddels daaraan ook aangepast. De AVG erkent dat 'archivering in het algemeen belang' van grote maatschappelijke waarde is. Op basis daarvan gelden diverse uitzonderingen, onder andere op het verbod om bijzondere persoonsgegevens te verwerken. Maar de uitzondering geldt net als onder de Wbp niet voor het ter raadpleging of gebruik beschikbaar stellen van in een archiefbewaarpplaats berustende archieven met bijzondere persoonsgegevens (van nog

³. Zie het huidige artikel 14 van de Archiefwet 1995. In de eerdere versie, de Archiefwet 1962, was dit artikel 7. Echter, in 2001 is de Archiefwet in artikel 2A aangepast aan de Wet bescherming persoonsgegevens. Vanaf dat moment was het niet toegestaan om bijzondere persoonsgegevens voor raadpleging ter beschikking te stellen, zie noot 4.

⁴. Zie artt. 16 t/m 22 van de Wbp en het op de Wbp aangepaste artikel 2A van de Archiefwet, dat weliswaar uitzonderingen voor archivering bevat, maar wel de terbeschikkingstelling voor raadpleging van archieven met bijzondere persoonsgegevens, die berusten in archiefbewaarpplaatsen, verbiedt. De voorganger van de Wbp, de Wet persoonsregistraties (Wpr), die van 1989-2001 in werking was, gold niet voor naar een archiefbewaarpplaats overgebrachte archieven. Zie Wpr artikel 1.1d.

levende personen).

De komst van de AVG ging met veel publiciteit gepaard. Begin 2018 ontstond naar aanleiding daarvan in het archiefwezen discussie over het al dan niet openbaar zijn, vooral het online plaatsen of laten staan dan wel offline halen van bepaalde archieven, met name de gezinskaarten⁵.

In de praktijk werden in de ene regio of gemeente de gezinskaarten offline gehaald, in de andere bleven ze online staan. Deze situatie is ongewenst, zowel naar de vele gebruikers van deze belangrijke historische bronnen, die met zeer uiteenlopende praktijken te maken krijgen, als voor de eenheid van handelen binnen het archiefwezen.

Daarom wordt op initiatief van de beroeps- en brancheverenigingen van het archiefwezen KVAN en BRAIN, en na overleg met de Autoriteit Persoonsgegevens, deze risicoanalyse gemaakt. De analyse richt zich vooral op de volgende verwerking: online plaatsen van de scans van de gezinskaarten en de toegangen daarop, omdat daarover discussie is ontstaan. Maar ook het offline raadplegen, op de studiezaal van een archiefinstelling, komt aan de orde. De AVG noch Archiefwet artikel 2A maken immers onderscheid in de wijze, waarop archieven beschikbaar worden gesteld. Deze analyse moet tevens als model kunnen dienen voor vergelijkbare archiefbestanden, die de archiefinstellingen in Nederland beheren, of die daar de komende tijd naar overgebracht en in principe openbaar toegankelijk zullen worden.

2. Persoonsgegevens

Op de gezinskaarten werden per huishouden de gegevens vermeld van de personen, die daar deel van uitmaakten. Daarvan werden als niet-bijzondere persoonsgegevens: voornamen, achternaam, geslacht, geboortedatum, geboorteplaats, overlijdensdatum, burgerlijke staat, nationaliteit, beroep, adres(sen), gekomen van (incl. datum) en vertrokken naar (incl. datum) genoteerd.

Als bijzonder persoonsgegeven werd de religie vermeld. Dit is een van de genummerde kolommen op de kaarten, vaak afgekort met een K voor 'kerkelijke gezindte' en gevolgd door een cijfer of afkorting.

3. Gegevensverwerkingen

Het oorspronkelijke doel van de gegevensverwerking ligt in het verleden. Op basis van wetgeving werd een bevolkingsboekhouding bijgehouden⁶. De oorspronkelijke ordening van het kaartstelsel was op naam van de hoofdbewoner. De kinderen en eventuele inwonenden met een andere familienaam konden dus niet gericht worden gezocht, alleen via de naam van de hoofdbewoner. Bij het scannen en online plaatsen zijn de teksten op de scans inclusief het gegeven 'religie' niet rechtstreeks toegankelijk en vindbaar geworden.

⁵. Zie AVG art. 5.1b en 89, Uitvoeringswet AVG art. 45 en het opnieuw aangepaste art. 2A van de Archiefwet. De VNG en de beroeps- en brancheverenigingen van archivariissen adviseerden hun leden om de gezinskaarten offline te halen. Dit is in veel regio's ook gebeurd. Zie <https://www.binnenlandsbestuur.nl/gezinskaarten>

⁶. Wet op de Bevolkingsregistratie uit 1887, ook KB van 11-8-1920 als grondslag van het gezinskaartensysteem

Er zijn bij het online plaatsen digitale toegangen (databases) gemaakt op naam van de hoofdbewoner en soms ook op die van de kinderen. De gebruiker, ook de zoekmachine, kan alleen daarop zoeken en vinden, niet op andere gegevens.

VOORNAAM	GESLACHTSNAAM	VOORNAMEN (Voluit geschreven)	GEBELICHT BIJZONDERHEIDEN VAN HET HOOFD VAN HET GEZIN	GEBOORTE- TIJD	GEBOORTE- PLAATS (met aanwijzing der provincie of van het land)	BURGERLIJKE STAAK (n. ingebrevd) n. (vervolgd) n. (geschiedn.) n. (overn. no 254)	Yp. Verander- ten des land. (vervolgd)	AANMERKINGEN
1	Couperus	Louis Marie Anne		16. 6. 63	Amstelveen H.			
2	Baud	Elisabeth Johanna van Wilhelmina		11. 11. 64	Rotterdam H.			
3	Couperus	Louis Marie Anne		16. 6. 63	Amstelveen H.			
4	Baud	Elisabeth Johanna van Wilhelmina		11. 11. 64	Rotterdam H.			
5	Couperus	Louis Marie Anne						
6	Baud	Elisabeth Johanna van Wilhelmina		11. 11. 64	Rotterdam H.			1/1-1/1

Voorzijde gezinskaart van Louis Couperus en Elisabeth Baud, zijn weduwe, Gemeentearchief Den Haag. Het achtste vak 'Kerkgenootschap' is hier niet ingevuld!

Gezien de datering 1920-1939 zullen veel hoofdbewoners, die toentertijd volwassen waren, zijn overleden, maar een deel zal, hoogbejaard, nog in leven zijn. Voor deze analyse is verder van belang, dat de gezinskaarten in de periode 1970-2000 conform de Archiefwet en zonder beperkingen aan de openbaarheid werden overgebracht naar archiefbewaarplaatsen. De kaartsystemen werden vervolgens door bezoekers veelvuldig geraadpleegd. Ook de latere microverfilming, digitalisering en online plaatsing zijn verwerkingen, gericht op een betere publiekstoegang en materieel behoud van de originelen.

Beschikbaar stellen en raadplegen zijn verwerkingen in de zin van de AVG, in welke vorm dit ook gebeurt. In de AVG artikel 9j en in artikel 24 van de Uitvoeringswet AVG zijn uitzonderingen opgenomen op het verbod om bijzondere persoonsgegevens te verwerken. Bijvoorbeeld wanneer de verwerking noodzakelijk is met het oog op wetenschappelijk of historisch onderzoek of statistische doeleinden of het algemeen belang⁷. Hieraan is de Archiefwet in artikel 2A aangepast. De raadpleging en het voor gebruik beschikbaar stellen van archieven met bijzondere persoonsgegevens blijven

7. Zie UAVG art. 24: Gelet op artikel 9, tweede lid, onderdeel j, van de verordening, is het verbod om bijzondere categorieën van persoonsgegevens te verwerken niet van toepassing, indien: a. de verwerking noodzakelijk is met het oog op wetenschappelijk of historisch onderzoek of statistische doeleinden overeenkomstig artikel 89, eerste lid, van de verordening; b. het onderzoek, bedoeld in onderdeel a, een algemeen belang dient; c. het vragen van uitdrukkelijke toestemming onmogelijk blijkt of een onevenredige inspanning kost; en d. bij de uitvoering is voorzien in zodanige waarborgen dat de persoonlijke levenssfeer van de betrokkene niet onevenredig wordt geschaad.

echter wel onder het verbod vallen⁸.

VOLGNUMMER	BEROEP		DATUM EN JAAR VAN INSCRIBING	VORIGE WOONPLAATS (met aanwijzing der provincie of van het land)	DATUM EN JAAR VAN AFSCHRIJVING	WAARHEEN VERTOOKKEN (Met aanwijzing der provincie of van het land en adres)	DATUM EN JAAR VAN OVERLIJDEN	NATIONALITEIT
	Tijds de huwelijk	Vereniging en t. g. inschrijving						
1			18-11	Romee	10-20			
2			18-11	"	"			
3			18-11	"	"			
4			18-11	"	"			
5			18-11	"	"			
6			18-11	"	"			
7			18-11	"	"			
8			18-11	"	"			
9			18-11	"	"			
10			18-11	"	"			
11			18-11	"	"			
12			18-11	"	"			

Achterzijde gezinskaart van Louis Couperus en zijn weduwe, Gemeentearchief Den Haag

4. Verwerkingsdoeleinden

Het oorspronkelijke doel van de verwerking is vermeld onder 3: de registratie van de bevolking, als wettelijke taak van de overheid. De verdere verwerking gebeurde op grond van de Archiefwet, die staat voor het algemeen belang dat (overheids)-archivering voor de samenleving heeft. Ook in de AVG wordt 'archivering in het algemeen belang' als een gerechtvaardigd doel voor verdere verwerking van persoonsgegevens erkend. Verdere verwerking ten behoeve van wetenschappelijk, statistisch of historisch - waaronder genealogisch - onderzoek is onder voorwaarden toegestaan.

Openbaarheid van (overheids)archieven in Nederland is een groot goed. Voor iedereen toegankelijke archieven zijn onmisbaar voor de transparantie van de overheid, de rechtszekerheid voor burgers, zij dienen als bewijs en geheugen van de samenleving, en vormen een historische bron bij uitstek. Maar deze openbaarheid mag natuurlijk geen nadelige gevolgen hebben voor betrokkenen.

De gezinskaarten vormen een belangrijke bron voor een breed publiek, voor genealogen, amateur- en beroepshistorici en ook voor specifieke beroepsgroepen als

⁸. Archiefwet artikel 2A noemt als uitzonderingen op het verbod de volgende verwerkingen, dwz toegestaan zijn: 1. Het vervangen van archiefbescheiden; 2. De overbrenging van archiefbescheiden naar een archiefbewaarplaats; 3. De opname van – kort gezegd – particuliere archieven in een archiefbewaarplaats; 4. Het beheer van archiefbescheiden die in een archiefbewaarplaats berusten, met uitzondering van ter raadpleging of gebruik beschikbaar stellen.

notarissen. Maar omdat deze kaarten bijzondere persoonsgegevens van nog levende personen kunnen bevatten, blijft dat gedeelte zonder 'passende maatregelen' gesloten voor raadpleging en gebruik.

Er zijn twee categorieën van naar een archiefbewaarplaats overgebracht archief: openbaar en beperkt openbaar archief. Openbare archieven kan iedereen, die een verzoek doet of die de website bezoekt raadplegen, beperkt openbare archieven kan alleen degene, die aan bepaalde voorwaarden voldoet, raadplegen.

Geen enkel overgebracht archief is altijd absoluut voor iedereen gesloten, ook niet als er bijzondere persoonsgegevens in voorkomen. Alleen de omvang van de groep, die archieven kan raadplegen, verschilt. Voldoet men aan de voorwaarden, dan krijgt men wel alles te zien. De praktijk om bijvoorbeeld wetenschappers toch inzage te geven in een beperkt openbaar archief, gebaseerd op artikelen 15, derde lid en 17 van de Archiefwet, bestaat al lang in het archiefwezen.

157/245

VLAG	GESLACHTSNAAM	VOORNAMEN (Volgt geschreven)	GEBELANG VAN HET DOEL	GEBORTE- TIJD	GEBORTE- PLAATS (Met aanwijzing der provincie of van het land)	BÜRGERLIJKE STADT in (gewest) W. (verleden) S. (zekerder) T. (omv. van S. L.)	Tijds. Verander- de in laesr. tevens	AANMERKINGEN
	W. Nederland	Willem Alexander Paul Frederik Koning						
	g. Koninkrijk	Emma Wilhelmina Therese prinses van		2.0.1858	Wolfsburg Engelnd			NH
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								0318713

Voorzijde gezinskaart van koning Willem III en zijn weduwe koningin Emma. In de negende kolom is de religie ingevuld met de afkorting NH (Nederlands Hervormd), Gemeentearchief Den Haag.

De beheerder van dat archief laat zo'n bezoeker dan bijvoorbeeld een schriftelijk gemotiveerd verzoek doen en/of een verklaring tekenen, afhankelijk van de situatie⁹. Deze 'gecontroleerde toegang' gaat natuurlijk niet op voor een zonder restricties online geplaatst archief, dat voor iedereen wereldwijd raadpleegbaar is. Het is dus raadzaam, om voordat een archief, dat (bijzondere en/of gevoelige) persoonsgegevens bevat, online wordt geplaatst, standaard een risicoafweging te maken. In het geval van de gezinskaarten is dit destijds niet gebeurd.

⁹. Archiefwet 15.3: De zorgdrager ten aanzien van de in de archiefbewaarplaats berustende archiefbescheiden, kan, gehoord degene op wiens last de archiefbescheiden zijn overgebracht, de (...) aan de openbaarheid gestelde beperkingen opheffen, dan wel ten aanzien van een bezoeker buiten toepassing laten, indien het belang van de gestelde beperking niet opweegt tegen diens belang tot raadpleging of gebruik van de archiefbescheiden. Zie voorbeeld van het Nationaal Archief, <http://www.gahetna.nl/vraagbaak/onderzoeksgids/inzage-beperkt-openbaar-archief#wetenschap>

5. Betrokken partijen.

Verwerkingsverantwoordelijke:

De verwerkingsverantwoordelijke is degene die doel en middelen van de gegevensverwerking vaststelt en is meestal dezelfde als de 'zorgdrager', dat is de bestuurlijk verantwoordelijke voor de archieven in de zin van de Archiefwet. In het geval van de gezinskaarten is het college van B&W meestal zowel verwerkingsverantwoordelijke als zorgdrager. Ook kan er sprake zijn van gezamenlijke verwerkingsverantwoordelijkheid, wanneer bijvoorbeeld het bestuur van een regionale archiefdienst beslist over verwerking van persoonsgegevens samen met de colleges. In dat geval moeten er onderlinge afspraken worden gemaakt over wie waar verantwoordelijk voor is en hoe besluiten tot stand komen.

Het kan ook zijn dat de archiefinstelling verwerker is. Dit moet per geval worden gezien¹⁰.

De verwerkingsverantwoordelijke kan erop aangesproken worden wanneer de praktijk niet voldoet aan de AVG.

Verwerkers:

Verwerkers kunnen in dit geval archiefdiensten zijn, scanbedrijven, websitehosts, andere bedrijven die de gegevens in opdracht van de verwerkingsverantwoordelijke verder verwerken. Met deze verwerkers dient de verantwoordelijke een verwerkersovereenkomst te sluiten, die voldoet aan de AVG. De VNG heeft hiervoor een model vastgesteld.

Zie <https://vng.nl/onderwerpenindex/dienstverlening-en-informatiebeleid/privacy-avg/nieuws/standaard-verwerkersovereenkomst-gemeenten-beschikbaar>

Ontvangers:

Beoogde ontvangers van de persoonsgegevens zijn in dit geval de klanten van de archiefinstellingen, alle bezoekers van hun websites en studiezalen. Omdat er bij online raadpleging geen controle is op wie de archieven raadpleegt, kunnen ook partijen met commerciële of minder goede bedoelingen toegang tot de archieven hebben.

Op grond van de Archiefwet is het mogelijk, om een beperkt openbaar archief toch aan een verzoeker ter inzage te geven, wanneer deze aan de voorwaarden voldoet. Dat kan zijn: wetenschappelijk of historisch – waaronder genealogisch - onderzoek, een persoonlijk belang om de eigen geschiedenis te kennen, enzovoort¹¹. Ook beperkt openbare archieven in archiefbewaarplaatsen zijn dus niet altijd voor iedereen gesloten, zie ook 4.

6. Belangen

Enerzijds bestaat het publieke en maatschappelijke belang: goed toegankelijke (overheids)archieven en het recht om je geschiedenis te kennen. Anderzijds de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen, die nog in leven zijn,

¹⁰. Zie AVG hoofdstuk IV en Mathieu Paapst, *Adviesrapport voorbereiding archiefsector op de AVG*, april 2018, pp. 7-8.

¹¹. Zie UAVG art. 24 en Archiefwet 15.3 en 17.

die op de gezinskaarten staan geregistreerd en die mogelijk nadeel kunnen ondervinden van de openbaarheid van hun gegevens. De vigerende wetgeving moet hierin in relatie tot elkaar worden opgevolgd. Principes van proportionaliteit en subsidiariteit moeten hierbij wel in het oog worden gehouden, zie ook 14 en 16.

Verwerkingsverantwoordelijke: Gemeente(n) en/of archiefinstelling. Het hoort tot hun wettelijke taak om op grond van de Archiefwet historisch archief, dat is overgebracht naar een archiefbewaarplaats, beschikbaar te stellen aan het publiek. Openbaar, overgebracht archief kan dan ook in principe door iedereen worden geraadpleegd en gebruikt. Beperkt openbaar archief kan alleen onder voorwaarden worden geraadpleegd en gebruikt.

Belang betrokkenen: dit zijn de personen die op de gezinskaarten voorkomen. De nog levenden onder hen, met een geboortedatum tot en met 1939, kunnen mogelijk nadelen ondervinden van het feit, dat de religie (uit hun kindertijd) of andere gegevens, zoals de nationaliteit en/of de geboortedatum, openbaar worden. De Autoriteit Persoonsgegevens heeft in een overleg met vertegenwoordigers van het archiefwezen aangegeven, dat er ook rekening gehouden moet worden met mogelijke risico's voor nabestaanden. Er kan profilering plaatsvinden op basis van gegevens, bijvoorbeeld overlijdensdata van familieleden, door commerciële partijen, zoals levensverzekeraars en/of partijen met minder goede bedoelingen¹². Profilering wil zeggen: het verzamelen van persoonsgegevens uit verschillende bronnen waarmee onder meer verondersteld gedrag wordt voorspeld, of om iets af te leiden van een persoon op basis van een vooraf bepaald zoekprofiel. De resultaten kunnen gebruikt worden voor vele doelen waar personen vaak niet over worden geïnformeerd. De gevolgen kunnen groot zijn en leiden tot uitsluiting, targeting, stigmatisering en ongewenste commerciële activiteiten.

Belang derden (ontvangers): De beoogde ontvangers zijn het algemene publiek, genealogen, amateur- en professionele historici, notarissen. Zij zoeken naar gegevens over families en personen, doen bijvoorbeeld stamboomonderzoek of gebruiken de gegevens bij breder historisch onderzoek. Notarissen zoeken naar ondersteunende informatie ten behoeve van recht en bewijs, bijvoorbeeld bij erfeniskwesties. Bij fysieke raadpleging in de studiezalen van gemeenten en archiefinstellingen zijn de bezoekers en soms hun doelen, meestal geregistreerd en bekend¹³. Echter, online vindt de raadpleging wereldwijd plaats, en dan kan naast de beoogde

¹². Zie Verslag van overleg archiefwezen met de Autoriteit Persoonsgegevens, 17 december 2018. Zie ook preambule 27 voorafgaand aan de AVG, waarin wordt gesteld dat de AVG niet van toepassing is op persoonsgegevens van overleden personen. Preambule 158 stelt, dat ook bij verwerking van persoonsgegevens voor archiveringsdoelinden de AVG geldt, maar niet van toepassing mag zijn op persoonsgegevens van overleden personen. Dit is onlangs bevestigd door minister Ollongren in antwoord op Kamervragen, zie Tweede Kamer, 2018-2019, 752. Wel stelt zij, dat voorzichtig met deze gegevens moet worden omgegaan, zie <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2018D56499&did=2018D56499>.

¹³. Registratie vindt overigens niet bij alle archiefinstellingen en niet overal op dezelfde manier plaats. Bezoekers die in de studiezaal alleen microfiches en offline digitale bestanden raadplegen worden meestal niet geregistreerd.

doelgroep iedereen erbij, ook gebruikers met commerciële en/of minder goede bedoelingen. Daar is nu geen zicht op.

7. Verwerkingslocaties

Nader in te vullen per gemeente of regio.

De verwerking: overbrenging naar een archiefbewaarplaats heeft in de gemeenten en regio's plaatsgevonden. Verdere verwerkingen zoals microfilmen, scannen, indexeren en online plaatsen kunnen intern bij de gemeente, regio, archiefinstelling of extern bij een verwerker plaatsvinden of hebben plaatsgevonden. Ook een eventuele websitehost is een verwerker. Fysieke of digitale raadpleging bij een gemeente of archiefinstelling is eveneens een verwerking. Zie ook 5.

8. Technieken en methoden van gegevensverwerking

De persoonsgegevens zijn oorspronkelijk vastgelegd op kartonnen kaarten. Daarbij is het niet mogelijk dataminimalisatie toe te passen, bijvoorbeeld verwijderen van het bijzondere persoonsgegeven. Dit is wel mogelijk na digitalisering, zie hiervoor 17. Verder in te vullen per gemeente of regio.

VOLGNUMMER	BEROEP		DATUM EN JAAR VAN VERHUZING	HUIZING (Woonwagens en schepen met naam en voorgeschreven kenmerk)	DATUM EN JAAR VAN INSCHRIJVING	VORIG E WOONPLAATS (met aangevinge der provincie of van het land)	DATUM EN JAAR VAN AFSCHRIJVING	WAARHEEN VERTROKKEN (Met aangevinge der provincie of van het land en adres)	DATUM EN JAAR VAN OVERLIJDEN	NATIONALITEIT
	Tijdens de dagelijkse	Veranderingen en teekening								
1			1.1.1910	Ramp Toorhout 74						
2	Koningin	Wieland van						20/1/18		Nederl.
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										
12										

Achterzijde gezinskaart van koning Willem III en koningin Emma, Gemeentearchief Den Haag.

9. Juridisch en beleidsmatig kader

Juridisch: De belangrijkste juridische kaders zijn de Wet op de Bevolkingsregistratie, de Archiefwet en de AVG. Op grond van de eerste wet zijn de gezinskaarten aangemaakt en bijgehouden, op basis van de Archiefwet zijn ze overgebracht naar archiefbewaarplaatsen en openbaar geworden en op basis van de AVG is in artikel 2A

van de Archiefwet geregeld hoe om te gaan met bijzondere persoonsgegevens op grond van 'archivering in het algemeen belang'¹⁴.

Beleidsmatig: Bij de behandeling van de Archiefwet in de Tweede Kamer werd opgemerkt, dat dit een van de belangrijkste wetten was die het parlement de afgelopen vier jaar had behandeld, want openbaarheid van archieven is een wezenskenmerk van de democratie¹⁵. De minister van WVC wees er in de Memorie van Toelichting op, dat 'openbare archieven onmisbaar zijn voor de rechtsstaat, maar bovendien een vitaal onderdeel vormen van het culturele erfgoed van een natie. Het bestuderen van archieven door duizenden mensen, vakmensen en amateurs, vormt niet alleen een bijdrage aan de cultuurontwikkeling, maar archiefonderzoek is tevens een vorm van cultuurparticipatie'¹⁶.

In de laatste decennia is verder in het kader van cultuurbeleid, het gebruik door een breed publiek van archieven, gestimuleerd en gesubsidieerd door opeenvolgende kabinetten en decentrale overheden. Als gevolg is de toegang tot archieven veel laagdrempeliger en publieksvriendelijker geworden. De gedachte daarachter was en is, dat iedereen het recht heeft, de geschiedenis, speciaal zijn eigen geschiedenis, op een laagdrempelige manier te leren kennen. In dat kader is veel geïnvesteerd in het digitaliseren, online presenteren en online doorzoekbaar maken van archieven. Het online gebruik van archieven is sinds circa 2000 dan ook explosief toegenomen en het fysieke gebruik is afgenomen.

Veel archiefinstellingen hebben als gevolg hiervan de openingstijden en het aantal plekken in studiezalen drastisch beperkt. Alles is ingezet op online toegang, mede met het oog op de jongere generaties¹⁷.

Door de toegenomen digitalisering is de laatste tijd echter ook een besef gekomen, dat het online zetten van persoonsgegevens van nog levende personen grote nadelen heeft. Zij kunnen voor andere doeleinden worden gebruikt dan waarvoor ze zijn opgesteld. Zeker bij gevoelige gegevens die zo op het oog onschuldig zijn, kan dat nadelige gevolgen hebben voor de betrokkenen. Zij moeten worden beschermd en misbruik moet worden voorkomen.

10. Bewaartermijnen

De bewaartermijn van de gezinskaarten als onderdeel van het bevolkingsregister is: permanent bewaren. Dit is gebaseerd op de Archiefwet, het Archiefbesluit artt. 2 t/m 5 en de gemeentelijke selectielijst¹⁸.

¹⁴. Zie noot 4, Archiefwet 1962 art. 5 en 7 en Archiefwet 1995 artt. 2A, 12 en 14 t/m 17, AVG artt. 5b en 89, UAVG 44 en 45.

¹⁵. Handelingen Tweede Kamer, 13 april 1994, nr 69, passim, onder meer pp. 5089 en 5092

¹⁶. Memorie van Toelichting op de Archiefwet 1995, par. 1.2

¹⁷. In het *Convenant archieven 2001* tussen rijk, provincies, gemeenten en waterschappen werden veelomvattende afspraken gemaakt en middelen beschikbaar gesteld om de toegang tot archieven als cultuurgoed voor een breder en jonger publiek te stimuleren. Digitalisering en online plaatsing van archieven en de toegangen daarop waren daarbij een zeer belangrijke onderdelen. Dit beleid wordt tot op heden door alle overheidslagen voortgezet.

¹⁸. *Lijst van voor vernietiging in aanmerking komende stukken in gemeentearchieven*, Staatscourant 20 dec 1983 nr. 24.

11. Rechtsgrond

Zie hierboven 3 en 4.

12. Bijzondere persoonsgegevens

Zie hierboven 2 en 3.

13. Doelbinding

Zie hierboven 2, 3 en 4.

14. Noodzaak en evenredigheid

Proportionaliteit:

- staat de inbreuk op de persoonlijke levenssfeer en de bescherming van persoonsgegevens van de betrokkene(n) in evenredige verhouding tot de verwerkingsdoeleinden?
- concrete vertaling in deze casus: rechtvaardigt het belang van de archiefinstellingen en hun klanten, het online plaatsen en voor iedereen toegankelijk zijn van de gezinskaarten met (bijzondere) persoonsgegevens van nog levende personen?

Subsidiariteit: kunnen de verwerkingsdoeleinden in redelijkheid niet op een andere, voor de betrokkene minder nadelige wijze, worden verwezenlijkt? En is het noodzakelijk om alle gegevens openbaar te maken, in casu online te plaatsen? Zijn er minder ingrijpende middelen voorhanden die hetzelfde kunnen bereiken?

Het heeft geen zin deze vragen op de oorspronkelijke verwerkingen (registratie van inwoners op kaarten en overbrenging naar archiefbewaarplaatsen) los te laten, die ligt in het verleden. Wat betreft de huidige verwerking: het (online) ter beschikking stellen van de gezinskaarten, zijn er wel oplossingen te bedenken waarbij het risico voor betrokkenen vermindert of nagenoeg verdwijnt. Zie hiervoor 17.

15. Rechten van de betrokkenen

Voor naar een archiefbewaarplaats overgebrachte archieven zijn er uitzonderingen gemaakt op de rechten van betrokkenen uit de AVG. Deze uitzonderingen gelden dus ook voor de gezinskaarten. Zo geldt het recht op wissen (het recht op vergetelheid) niet onverkort. Het recht op het laten wissen of verwijderen van persoonsgegevens op verzoek van een betrokkene is niet van toepassing 'voor zover dit recht de verwezenlijking van archivering in het algemeen belang, wetenschappelijk of historisch onderzoek of statistische doeleinden onmogelijk dreigt te maken of ernstig in het gedrang dreigt te brengen'¹⁹. Daarvoor zal dus eerst een grondige afweging gemaakt moeten worden. Ook het recht op bezwaar, op rectificatie of beperking van de verwerking geldt niet zonder meer. Deze rechten zijn alleen van toepassing als de betrokkene om met zijn specifieke situatie verband houdende redenen bezwaar maakt tegen de verwerking van hem betreffende persoonsgegevens. In dat geval heeft hij het

¹⁹. AVG artt 9j, 15 t/m 20, 89 en UAVG art. 45.

recht om, in geval van onjuiste persoonsgegevens, zijn eigen lezing aan deze archiefbescheiden toe te voegen²⁰.

Als voorbeeld: bij de stadsarchieven van Amsterdam en Rotterdam is hiervoor een procedure ingericht.

16. Risico's

Op 6 mei 2019 heeft een risico-afweging plaatsgevonden, waar de vertegenwoordigers van de verschillende belangen aan tafel zaten.

Hierbij waren aanwezig:

- Richard van den Belt (Stadsarchief Amsterdam);
- Cynthia Hamberg (Haags Gemeentearchief);
- Paul Korremans (Privacy First) als vertegenwoordiger van de betrokkenen;
- Erik Kraai (Nationaal Archief);
- Marianne Loef (KVANBRAIN), coördinatie en ondersteuning;
- Martijn Spruit (Centraal Bureau voor Genealogie) als vertegenwoordiger van de genealogische gebruikers;
- Theo Vermeer (Stadsarchief Rotterdam).

Risico = kans X impact

Uitgaande van bovenstaande formule zijn besproken de kans, dat zich een negatief gevolg voor betrokkenen voordoet door de openbaarheid van de gezinskaarten en de impact, die dat heeft voor een betrokkene.

De kans op een negatief gevolg

Hierbij zijn de volgende vragen beantwoord:

- 1^e hoeveel personen die op de gezinskaarten zijn geregistreerd, mogelijk nog in leven zijn;
- 2^e hoe vindbaar de gegevens over hen op de gezinskaarten zijn;
- 3^e hoe groot de kans is op negatieve gevolgen voor de nog levende betrokkenen en voor de nabestaanden.

ad 1e: De meeste, maar niet alle, gezinshoofden, die ten tijde van de registratie (1920-1939) volwassen waren, zullen zijn overleden. Een deel van de kinderen, geboren in of vóór die periode zal zeker nog in leven zijn. Als voorbeeld: in Amsterdam zijn van de totaal circa 575.000 gezinskaarten er 13.206, dat is 0,023% waarvan het gezinshoofd tussen 1919 en 1939 is geboren, dus jonger is dan 100 jaar. Dit met inbegrip van degenen, van wie is aangetoond dat hij/zij is overleden. Kaarten waarbij het gezinshoofd jonger dan 100 is, of waarbij niet is aangetoond dat hij/zij is overleden, worden in Amsterdam overigens niet online gezet. Echter, de kinderen die in de periode van de gezinskaarten 1920-1939 of eerder zijn geboren, en op de kaarten voorkomen, zijn nu minstens 80 jaar oud. Zij kunnen nog in leven zijn, en hun gegevens kunnen op de kaarten staan waarvan het gezinshoofd is overleden, dus die

²⁰. UAVG art. 45.

online staan²¹. De praktijk van het online staan bij gemeenten kan overigens verschillen.

ad 2^e: De online geplaatste gezinskaarten vormen geen digitaal bestand. Alleen de toegang erop, de database op naam, leent zich voor geautomatiseerd zoeken. In Amsterdam en andere gemeenten zijn de kaarten eerst gemicrofilmd en vanaf de film gescand, dit kan per gemeente verschillen. In elk geval zijn de gegevens zoals religie of nationaliteit niet direct vindbaar bij geautomatiseerd of handmatig op naam zoeken. De scans moeten eerst worden opgeklikt en de handschriften op de gescande kaarten moeten vervolgens door een menselijk oog worden gelezen. Er zijn per gemeente door de tijd heen vaak diverse modellen en diverse handschriften gebruikt. Meestal zijn de scans van de kaarten alleen vindbaar via de namen van gezinshoofden, die bij het online plaatsen in een database zijn opgenomen. In sommige gemeenten en regio's zijn daarnaast ook de namen van de kinderen in de online toegang opgenomen. De kinderen kunnen ook handmatig op de kaart gevonden worden via de naam van het gezinshoofd, maar dit kost aanzienlijk meer moeite en tijd. Een zoekmachine kan dus zeker niet automatisch van een persoon gegevens als religie etcetera vinden. De gebruiker moet daar actief handmatig naar zoeken.

ad 3^e: De kans op een negatieve impact voor nog levende betrokkenen is recht evenredig met de vindbaarheid.

Een indicatie van de kans op een negatief gevolg kan het vóórkomen van klachten zijn. Van de drie grote gemeenten Den Haag, Amsterdam en Rotterdam staan totaal circa 1.7 miljoen scans van gezinskaarten al decennia online, en in deze drie steden is in die periode niet één klacht van een betrokkene over het online staan van deze kaarten ingediend. Dit hoeft overigens niet te betekenen, dat men geen klachten had; het kan ook onbekendheid met de online aanwezigheid van 'hun' gezinskaart bij deze oudere generatie zijn.

Hoewel de AVG alleen toepasbaar is op gegevens van nog levende personen, heeft de Autoriteit Persoonsgegevens aangegeven, dat rekening moet worden gehouden met risico's zoals profilering van nabestaanden met behulp van de gegevens van hun overleden familieleden. De werkgroep erkent, dat historische bronnen als archieven ook geraadpleegd kunnen worden door commerciële partijen en partijen met minder goede bedoelingen. Dit risico op profilering lijkt voor wat betreft de gezinskaarten om de volgende redenen niet groot:

Andere gegevens dan namen op de gezinskaarten, zoals de gegevens religie, overlijdensdata, nationaliteit etc. van familieleden zijn niet direct via geautomatiseerd zoeken door zoekmachines te vinden. De scans van de gezinskaarten zijn bij de huidige stand van de techniek alleen door mensen te lezen.

Een partij die iemand wil profileren met behulp van gegevens van zijn overleden familie en die wil combineren met andere gegevens, moet beschikken over iemands

²¹. Volgens CBS Statline telde Nederland op 1 januari 2018 ruim 6.000 inwoners van 98 jaar en ouder. In de leeftijdsgroep 80 t/m 97 jaar waren dat ruim 770.000 inwoners. Beide leeftijdsgroepen samen vormen 1% van de huidige bevolking van Nederland.

stamboom. De connectie tussen de personen op de gezinskaarten uit 1920-1939 en een levende nabestaande ontbreekt online, tenzij iemand daar zelf over heeft gepubliceerd. Daarmee lijkt het gevaar van misbruik van de gegevens van de gezinskaarten uit 1920-1939 klein.

De impact en ernst van mogelijk negatieve gevolgen voor betrokkenen

Het kan mogelijk schadelijk zijn voor nog levende betrokkenen, als de religie die voor hen genoteerd staat op de gezinskaart (in dit geval uit hun kindertijd), bekend wordt. Dit zou reputatie- of imagoschade kunnen geven en/of stigmatiserend, discriminerend kunnen werken, en uitsluiting tot gevolg hebben. Het gaat wel om gedateerde, historische gegevens, waarbij het de vraag is, of de religie uit de kindertijd nu nog wel correct is. In onze huidige ontkerkelijkte samenleving is er momenteel weinig sprake van discriminatie of stigmatisering op grond van religie, in elk geval niet als het gaat om gegevens uit 1920-1939. Wel kan het bijvoorbeeld voor een betrokkene of nabestaande, die niet meer religieus of kerkelijk is, onaangenaam zijn te worden geconfronteerd met de feiten uit het verleden. Daarnaast moet worden bedacht, dat de tijden weer kunnen veranderen. We hoeven alleen maar te denken aan het vermelden van het gegeven 'Joods' in de kolom 'religie' op de gezinskaarten en de verschrikkelijke gevolgen voor de betrokkenen in de Tweede Wereldoorlog. Naast religie kan tevens de openbaarheid van andere gegevens op de gezinskaarten, zoals nationaliteit, schadelijk zijn. Een nog levende persoon zou op grond daarvan gediscrimineerd kunnen worden. Ook hier geldt anderzijds, dat het gaat om gedateerde, historische gegevens, waardoor deze impact niet groot lijkt. De impact en ernst van schade door een modern fenomeen, profilering, moet niet worden onderschat. Archiefinstellingen moeten zich ervan bewust zijn, dat hun online geplaatste archieven hiervoor mede gebruikt kunnen worden. Commerciële partijen zoals levensverzekeraars zijn actief op zoek naar bijvoorbeeld overlijdensgegevens van familieleden. Zij zouden deze gegevens, gevoegd bij andere gegevens, kunnen gebruiken om een profiel op te stellen van (potentiële) verzekerden en het risico op bijvoorbeeld erfelijke ziekten/overlijdensrisico, dat zij met iemand lopen²². Ook de informatiereuzen zoals Google, Facebook, Amazon en anderen zijn voortdurend op zoek naar gegevens over personen en hun families. Persoonsgegevens zijn handelswaar! De AVG beperkt profilering waar geen toestemming van betrokkenen voor is gegeven, toch is zulke profilering momenteel op grote schaal gaande. Naast commerciële partijen zijn buitenlandse mogendheden voortdurend zeer actief op zoek naar gegevens. Tenslotte gaat het bij profilering niet alleen over de beperkte gegevens, die in een bepaalde bron zoals de gezinskaarten zijn te vinden, maar ook hun context: hoe schadelijk kunnen deze gegevens zijn gevoegd bij andere gegevens die online over iemand zijn te vinden?

²². Overlijdensgegevens zijn overigens veel gemakkelijker vindbaar in andere bronnen. Op grond van het Burgerlijk Wetboek art. 17a sowieso zijn deze registers van vijftig jaar en ouder overgebracht naar de gemeentelijke archiefbewaarpplaatsen en vaak ook online op de sites van gemeenten en archiefinstellingen te vinden. Zij vormen een veel uitgebreider en gemakkelijker te doorzoeken bron dan de gezinskaarten. Bij het Centraal Bureau voor Genealogie zijn overigens ook recentere overlijdensgegevens opvraagbaar, tegen betaling en waarbij de gebruiker wordt geregistreerd.

Conclusie: het risico op een negatief gevolg is beperkt

Er zijn zeker enkele risico's voor de 'rechten en vrijheden van de betrokkenen' aanwezig, zoals hierboven geschetst. Daar staat echter tegenover:

- de datering van de gezinskaarten,
- de maatschappelijke veranderingen sinds hun ontstaan en
- het feit, dat bij de huidige stand van de techniek de bijzondere of gevoelige gegevens op de online gezinskaarten nog niet via geautomatiseerd zoeken vindbaar noch geautomatiseerd te combineren zijn met andere gegevens.

Al met al beoordelen wij het risico op een ernstig negatief gevolg voor betrokkenen en/of hun nabestaanden van het online openbaar zijn van de gezinskaarten 1920-1939 als beperkt. Bij louter fysieke toegankelijkheid van de gezinskaarten op de studiezalen van gemeenten of archiefinstellingen is het risico nog kleiner. De aard van de gegevens vergt echter wel, dat er aanvullende maatregelen moeten worden getroffen.

17. Maatregelen

De werkgroep heeft naar aanleiding van bovenstaande risicoafweging vastgesteld dat de risico's moeten worden gereduceerd. Zij geeft aan gemeenten en archiefdiensten het advies om in het geval van de gezinskaarten, die online geplaatst zijn of worden, de volgende *combinatie van vijf maatregelen* te nemen. Dat wil zeggen dat niet één van de maatregelen op zichzelf voldoende is, maar met elkaar in combinatie wel. Dit zijn voldoende 'passende maatregelen' als voorwaarden voor het online plaatsen van de gezinskaarten²³.

1. Waar dit bij overbrenging niet is gebeurd, alsnog beperkt openbaar stellen van de gezinskaarten op grond van Archiefwet artikelen 15.2 en 15.4, op grond van 'eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer', zoals in Archiefwet 15.1 aangegeven. Omdat het gezien de datering van de kaarten gaat om archiefbescheiden ouder dan 75 jaar, is hiervoor conform Archiefwet artikel 15.4 machtiging van gedeputeerde staten noodzakelijk.
Beperkt openbaar stellen vormt de wettelijke grondslag voor de volgende vier praktische maatregelen.
2. Het plaatsen van een privacyverklaring, waarin de gebruiker er op wordt gewezen én met een muisklik actief moet bevestigen, dat hij de gegevens slechts voor historische (waaronder genealogische), wetenschappelijke of statistische doeleinden mag gebruiken. Er kan een pop-up bij de toegang tot de bestanden worden geplaatst met verwijzing naar de privacyverklaring, zie de voorbeelden van Amsterdam en Rotterdam (links op p.4).
Voordelen: Eenvoudig te realiseren en zeer lage kosten, maakt gebruikers bewust van de risico's.
Nadeel: Behalve verhoging van bewustzijn niet voldoende om risico's voor

²³. In het geval van de gezinskaarten is pseudonimiseren of anonimiseren, zoals de AVG aanbeveelt, geen reële optie. De gebruikers zoeken immers juist naar de namen van de personen op de kaarten

betrokkenen te verminderen, wel in combinatie met de overige hier genoemde maatregelen.

3. Geen gezinskaarten publiceren waarbij de geboortedatum van gezinshoofd/ hoofdbewoner recenter is dan 100 jaar.
Voordeel: Betrekkelijk eenvoudig te realiseren en lage kosten.
Nadeel: Omdat gezinshoofden en de kinderen van de overleden gezinshoofden nog in leven kunnen zijn, dekt dit niet alle nog levende betrokkenen. In combinatie met de andere maatregelen wel voldoende.
4. Het afdekken van het bijzondere persoonsgegevens door de kolom 'religie' op de scans van de gezinskaarten onleesbaar te maken²⁴.
Voordeel: dit is, afhankelijk van de situatie, realiseerbaar (geautomatiseerd) tegen niet al te hoge kosten en voldoet aan AVG en Archiefwet artikel 2A.
Nadelen: Op zichzelf niet voldoende om risico's in verband met andere gegevens dan religie te verminderen. Aan de andere kant worden ook kolommen afgedekt op kaarten waarvan alle personen zijn overleden, dus waar dit feitelijk niet hoeft. De kosten zijn hoger wanneer in één gemeente of regio verschillende kaartmodellen zijn gebruikt. In combinatie met de overige maatregelen wel voldoende.
5. Het zorgen voor blijvende onvindbaarheid van de persoonsgegevens door zoekmachines. Hierbij gelijke tred houden met de stand van de techniek.
Voordelen: Betrekkelijk eenvoudig te realiseren tegen niet al te hoge kosten en maakt bij de huidige stand van de techniek ook geautomatiseerde profilering van nog levenden of nabestaanden onmogelijk.
Nadelen: Sluit op zichzelf niet alle risico's uit, er kan nog 'handmatig' actief op de sites van gemeenten of archiefinstellingen gezocht worden. De technische ontwikkelingen, zoals de mogelijkheden van zoekmachines moeten goed in de gaten worden gehouden. In combinatie met de overige maatregelen wel voldoende.

Wil een bezoeker de originele gezinskaarten raadplegen, dan kan gebruik worden gemaakt van Archiefwet 15.3 en 17 (onderzoekersverklaring).

Wij bevelen in het algemeen voor online geplaatste archieven met gevoelige gegevens actieve logging van gebruikers aan. Hierdoor kan inzicht worden verkregen vanuit welke IP-adressen (in de wereld) wordt geraadpleegd. Bovenmatige raadplegingen kunnen aanleiding zijn voor nader onderzoek. Indien misbruik wordt geconstateerd kan dit IP-adres worden geblokkeerd.

Wanneer bij gebruik van dit model en na overleg met de FG van de organisatie toch restrisico's worden ingeschat, kan bij de toezichthouder, de Autoriteit Persoonsgegevens, een 'voorafgaande raadpleging' worden gedaan, zie artikel 36 van de AVG en <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/zelf-doen/voorafgaande-raadpleging?qa=voorafgaande%20raadpleging&scrollto=1>

²⁴. Zie bijlage 2: Maskeren van gegevens

Offline raadpleging

Wanneer een gemeente, regio of archiefinstelling ervoor kiest om de gezinskaarten uitsluitend offline beschikbaar te stellen op de studiezaal, al dan niet in digitale vorm op daar geplaatste offline pc's of op microfilm of -fiche zullen zij in elk geval beperkt openbaar gesteld moeten worden op grond van de Archiefwet, zie maatregel 1. hierboven.

Bij offline raadpleging zijn er de volgende voor- en nadelen:

Voordelen: Eenvoudig te realiseren. Als er al is gescand, lage kosten. Werpt een drempel op tegen ongecontroleerde toegang, er kan gecontroleerd inzage worden gegeven.

Nadelen: Toegankelijkheid vermindert, een gebruiker moet naar de studiezaal van de archiefinstelling komen. De openingsuren van studiezalen zijn landelijk juist (sterk) verminderd onder invloed van de digitalisering. Voldoet evenmin aan het verbod om bijzondere persoonsgegevens ter raadpleging of gebruik beschikbaar te stellen uit Archiefwet 2A. Dit laatste nadeel kan worden ondervangen door de openbaarheid te beperken op grond van Archiefwet 15.2, 15.4 en 17, zie boven, en door vervolgens Archiefwet artikel 15.3 toe te passen (onderzoekersverklaring). Dit kan het probleem opleveren, dat bezoekers, die alleen microfiches of offline digitale bestanden raadplegen, momenteel bij archiefinstellingen vaak niet worden geregistreerd. Hiervoor zal in die gevallen dus een voorziening moeten komen. Zie ook paragrafen 4 en 5.

Bijlage 1. Samenstelling Werkgroep AVG, subwerkgroep Gezinskaarten

- Richard van den Belt, Stadsarchief Amsterdam
- Luud de Brouwer, Regionaal Archief Tilburg
- Cynthia Hamberg, Gemeentearchief Den Haag
- Erik Kraai, Nationaal Archief
- Marianne Loef, namens KVAN/BRAIN
- Martijn Spruit, Centraal Bureau voor Genealogie
- Theo Vermeer, Stadsarchief Rotterdam

Bijlage 2. Maskeren van persoonsgegevens

Het principe is eenvoudig:

- De kolommen die bijzondere persoonsgegevens bevatten onleesbaar maken door bv een zwarte balk of iets dergelijks.

Dit kan voor een groot deel geautomatiseerd gebeuren als je series met scans hebt die een grote uniformiteit bezitten. Dan is nabewerking altijd nog nodig voor afwijkingen op de kaarten, maar dat is redelijk overzichtelijk.

De kolom "religie" op de gezinskaarten is wel redelijk smal; dat maakt het lastig om goed af te dekken dan wel niet te veel af te dekken.

In Amsterdam zijn enkele velden (vierkante/rechthoekige vakjes, geen kolommen) op de persoons- en archiefkaarten (opvolgers van de gezinskaarten) afgedekt. Er is daarbij sprake van vier modellen kaarten die gebruikt zijn. Eenvoudig herkenbaar, mede doordat de verschillende modellen in verschillende series gescand zijn. En steeds op min of meer dezelfde wijze gecropt dat is: afgesneden. Dit kan verschillende 'kantlijnen' van de scans geven zodat steeds een ander afdekmodel nodig is voor de kolom die je wilt afdekken. Er is voor elk model kaart een vast afdekmodel gemaakt. En die zijn geautomatiseerd op de gescande kaarten 'gelegd'. Als een kaart ietsje anders gecropt is, dan is het zwarte vakje dus ietsje verkeerd geplaatst. De kosten voor het maken van de afdekmodellen en het vervolgens toepassen op de afzonderlijke kaarten waren verwaarloosbaar klein. Er is uiteraard wel sprake van dubbele opslag in je e-depot: de serie kaarten zonder afgedekte velden en de serie kaarten met afgedekte kaarten.

Het is minder effectief als de scans geen series bevatten met dezelfde layout/vorm waardoor het erg bewerkelijk wordt om de betreffende kolom(men) geautomatiseerd onleesbaar te maken.

Zo zijn in Amsterdam door de tijd heen in ieder geval drie verschillende modellen voor de gezinskaarten gebruikt. Daarnaast zijn de originele gezinskaarten in de oorlog verloren gegaan; de scans zijn gemaakt vanaf een microfilm waarop de gezinskaarten staan. Maar niet elke gezinskaart is met evenveel lege ruimte langs de rand van het filmbeeld gefotografeerd, waardoor ook bij gezinskaarten van eenzelfde model de zwarte balk niet automatisch op de goede plek zal komen te staan.

Bij het Haags Gemeentearchief is dit ook het geval: zeker drie formaten zijn in de verzameling gezinskaarten terug te vinden. De kaarten zijn ook verschillend gecropt waardoor de af te dekken gegevens zich niet op vaste plekken op de scan bevinden. Geautomatiseerd afdekken lijkt daarom erg lastig te zijn.

Bovendien moeten met deze methode de bijzondere persoonsgegevens van de hele periode afgedekt blijven totdat zeker is dat alle personen op de kaart niet meer in leven kunnen zijn. Dit houdt in dat de kaarten tot minstens 2049 gedeeltelijk afgedekt zullen blijven.

Kosten van het maskeren: Hangt af van grootte van het bestand en hoeveel modellen van de kaarten er in de loop van de tijd zijn gebruikt, dus hoeveel typen maskers er gemaakt moeten worden. Voor een groot bestand van circa een miljoen kaarten bij een grotere dienst waren de kosten van de software voor de afdekmodellen inclusief het toepassen op de scans ongeveer € 7.500. Bij een kleinere dienst is eigen software aangeschaft voor € 4.500,-, maar heeft men er uren van eigen medewerkers in moeten investeren. Afhankelijk van de beginsituatie en de formaten is de schatting dat dit ongeveer 300 uur gaat kosten.

NB: Wanneer een verkeerde techniek (inktsoort) wordt gebruikt, kan het maskeren door een gebruiker weer ongedaan worden gemaakt; let hierop bij de aanbesteding!